

2.....	תקציר
3.....	מבוא
4.....	גלובליזציה משפחה ועבודה
7.....	נשים אמהות ועבודה
10.....	הטמעת חשיבה מגדרית
11.....	אי שוויון מגדרי בשוק העבודה
17.....	התמורות בשוק העבודה והשפעתן על החקיקה
19.....	חקיקת עבודה בנושאי נשים בישראל
24.....	סיכום
26.....	ביבליוגרפיה

מבוא

במהלך העשורים האחרונים של המאה העשרים, התרחשו שינויים מהותיים במעמדן הכלכלי, הפוליטי והמשפחתי של נשים. שיעור השתתפותן של נשים, בעיקר נשואות ואימהות, בשוק העבודה נמצא בעלייה מתמדת בכל המדינות המתועשות, במקביל לעלייה בגיל הנשואים ובשיעורי הגירושין, ירידה בשיעורי הפרייון וחקיקת חוקים כנגד אפליה מגדרית¹. שינויים אלו, מוסברים כחלק מהתהליך הגלובליזציה, המאופיין במעבר חופשי של סחורות, הון, טכנולוגיות, ידע וכוח עבודה בין מדינות שונות ברחבי הגלובוס².

השינויים הדרמטיים שהתרחשו בחברה הישראלית כמו, תהליכי הפרטה, היחלשותם של האיגודים המקצועיים, הגמשת שוק העבודה, אכיפה בלתי מספקת של חוקי עבודה וכניסתם של תאגידים בינלאומיים, הובילו לשינויים בנורמות התעסוקה בישראל והחלישה את ההגנה החברתית והמשפטית של הורים ומשפחות עובדות. בעוד שבשנותיה הראשונות, חקיקת העבודה ומדיניות הרווחה בישראל נחשבו למתקדמים ביותר, כיום לעומת זאת, ההסדרים הנהוגים לקידום שילוב עבודה-משפחה וקידום של שוויון הזדמנויות בין גברים ונשים בעולם העבודה והטיפול במשפחה בישראל, נחשבים למיושנים באופן משמעותי ביחס למרבית המדינות המפותחות³.

למרות השינויים הדרמטיים במעמדן הכלכלי, החברתי והפוליטי של נשים, מעט מאוד שינויים התרחשו בארגון התא המשפחתי וחלוקת העבודה המסורתית. העלייה בהשתתפותן של נשים בשוק העבודה וצמצום הפערים בין גברים ונשים בשיעור ההשתתפות בשוק העבודה, לא הגדילה באופן משמעותי את מעורבותם של גברים בתוך המשפחה, ובאחריות על מטלות הביתיות וגידול הילדים. נשים, כאמור, נתפסות כמפרנסות משניות ללא קשר לעבודתן ולהכנסתן, והן נדרשות לתת קדימות לתפקידן המשפחתי על פני שאיפתן המקצועיות⁴.

לפי ביזאווי⁵, השתלבותה הכלכלית של ישראל בכלכלה הגלובלית הובילה לשני תהליכים מקבילים של הדרה והכללה של נשים משוק התעסוקה הישראלי. בעולם העבודה הממוגדר, המנוהל בהתאם לסטנדרטים ותפיסות גבריות, התבססה התפיסה לפיה עבודת הנשים נחשבת כמשנית לכלכלת משק הבית, והנשים נחשבות למפרנסות משניות בלבד לגברים שהם המפרנסים הראשיים: עיקר תפקידן של הנשים היה ונותר טיפול בילדים ובמשק הבית. עיקרון זה, בו הנשים נחשבות למפרנסות משניות הפך בעידן הגלובלי לעיקרון מארגן של שוק העבודה.

למרות עלייה זו, בשיעור השתתפות הנשים בשוק העבודה, מיקומן ומעמדן נותר נחות ביחס לגברים, בשוק העבודה. שכרן של נשים נמוך מזה של גברים, והן מרוכזות בתחתית דרגות השכר במרבית המקצועות והענפים הכלכליים, הזדמנויות התעסוקה של נשים מצומצמות לטווח צר של מקצועות 'נשיים' המציעים שכר נמוך ואפשרויות קידום מועטות⁶. שכרן של נשים נמוך מזה של גברים, והן מרוכזות בתחתית דרגות

¹ ג' אהרון "אי-שוויון במשק הבית: תלות כלכלית של נשים נשואות בישראל לאורך זמן" **סוציולוגיה ישראלית** ח (1) -112 (2006). 87.

² ס' פוגל-ביזאווי "אם טוב כל כך אז למה רע כל כך? ההיבטים המגדריים של הניאו-ליברליזם בשוק העבודה בישראל" **החברה והכלכלה בישראל**, בן גוריון. (2005).

³ משרד התמ"ת מ' פרנקל "מדיניות שילוב עבודה-משפחה: ממצאים מארגונים בינלאומיים, מדינות ומעסיקים" (2011).

⁴ ג' אהרון "אי-שוויון במשק הבית: תלות כלכלית של נשים נשואות בישראל לאורך זמן" **סוציולוגיה ישראלית** ח (1) -112-87 (2006).

⁵ ס' פוגל-ביזאווי "אם טוב כל כך אז למה רע כל כך? ההיבטים המגדריים של הניאו-ליברליזם בשוק העבודה בישראל" **החברה והכלכלה בישראל**, בן גוריון. (2005).

⁶ ח' שטייר וע' לוי "השפעה של תעסוקת נשים על עוני בישראל" **ביטחון סוציאלי** 62 28-48 (2002).

השכר במרבית המקצועות והענפים הכלכליים, הזדמנויות התעסוקה של נשים מצומצמות לטווח צר של מקצועות 'נשיים' המציעים שכר נמוך ואפשרויות קידום מועטות.⁷

גלובליזציה משפחה ועבודה

במהלך העשורים האחרונים של המאה העשרים, התרחשו שינויים מהותיים במעמדן הכלכלי, הפוליטי והמשפחתי של נשים. שיעור השתתפותן של נשים, בעיקר נשואות ואימהות, בשוק העבודה נמצא בעלייה מתמדת בכל המדינות המתועשות, במקביל לעלייה בגיל הנשואים ובשיעורי הגירושין, ירידה בשיעורי הפרייון וחקיקת חוקים כנגד אפליה מגדרית.⁸ שינויים אלו, מוסברים כחלק מהתהליך הגלובליזציה, המאופיין במעבר חופשי של סחורות, הון, טכנולוגיות, ידע וכוח עבודה בין מדינות שונות ברחבי הגלובוס.⁹

שורשיה של הכלכלה הפוליטית הישראלית מצויים בתנועה הציונית בתקופת המנדט הבריטי. עם קום המדינה, ובמהלך ארבעת העשורים הראשונים שלאחר מכן, התבססה המדיניות הכלכלית בישראל על מודלים קולקטיביסטיים וקורפורטיסטיים. מודלים אלו מאופיינים במעורבות מדינית גבוהה בוויסות המשק: שליטה במשאבי ההון ובמטבע זר, בעלות ציבורית על מפעלים כלכליים, חסימת גבולות לתחרות בינלאומיות, סובסידיות ציבוריות והעברת תפקידים שלטוניים לגופי ההסתדרות. ההצדקות להתערבות הממסד התבססו על יעדיה הלאומיים של המדינה הצעירה בקליטת גלי ההגירה והצורך הקריטי בהגנה מפני האיום של מדינות ערב.¹⁰

כוחה הרב של ההסתדרות הכללית אפשר לה לקיים משא-ומתן נרחב ביחס לזכויות עובדים ולהשפיע על עיצוב המדיניות החברתית. כתוצאה מכך, מערכת יחסי העבודה התבססה על פרקטיקות המאפיינות שווקים ראשוניים בסקטור הציבורי המאופיינים בתנאי העסקה מגוונים המקנים שכר גבוה ובטחון תעסוקתי, המדגישים כח עבודה המגובש באיגודים מקצועיים ריכוזיים בעלי יכולת מיקוח עם המעסיקים והמדינה באשר למדיניות הכלכלית ולתנאי העסקתם. בנוסף, אפשרה את הכללתם של עיסוקים שמקובל לראותם כפחותי מיומנויות וייחודיות, בתוך תנאי העסקה מגוונים (כמו עובדי ניקיון). באמצעות תנאי העסקה, המדינה נתנה ביטוי למחויבותה כלפי קליטתם והשתלבותם של העולים. בשל חלקה של הסתדרות העובדים בהסדרה של חיי היישוב נוצרו בישראל יחסי עובדים – מעסיקים שנתנו לעובדים יתרון מסוים. יתרון זה בא לידי ביטוי בחקיקת מגן מפותחת יחסית ובשוק עבודה שרובו הגדול, עד לשנות ה-90 נהנה מכיסוי של חוקי העסקה קיבוציים.¹¹

⁷ ח' שטייר וע' לזין "השפעה של תעסוקת נשים על עוני בישראל" **ביטחון סוציאלי** 62 28-48 (2002).
⁸ ג' אהרון "אי-שוויון במשק הבית: תלות כלכלית של נשים נשואות בישראל לאורך זמן" **סוציולוגיה ישראלית** ח (1) 112-87 (2006).
⁹ ס' פוגל-ביזאוי "אם טוב כל כך אז למה רע כל כך? ההיבטים המגדריים של הניאו-ליברליזם בשוק העבודה בישראל" **החברה והכלכלה בישראל**, בן גוריון. (2005).
¹⁰ מ' שלו "האם הגלובליזציה והליברליזציה נרמלו את הכלכלה המדינית בישראל? בתוך ד' פילק וא' רם **שלטון ההון: החברה הישראלית בעידן הגלובלי** מכון ון ליר ירושלים: הקיבוץ המאוחד 84-116 (2004).
¹¹ שם.